

Европейска България си няма граждани

Селянинът, който коси, е все още образът ни пред света
15 Март, 2009

Доц. д-р Анна Кръстева

Снимка: БОЙКО КИЧУКОВ и Монитор

<http://www.monitor.bg/article?id=191860>

Представянето на селското стопанство чрез образа на косача може да пообърка европейците, които със сигурност ще се замислят къде са милионите от САПАРД. В религиозното послание не изповядващите са важни, а проповядващите.

Националното към европейското е не Ние/Те, а Ние/Ние. Така поне извести 1 януари 2007 г. Много образи ще бъдат необходими, докато символното успее да изрази политическото. „Европейски идентичности“ е привлекателното заглавие на изложбата, която френският Сенат предлага на жителите и гостите на Париж. Тя е забележителна с два факта. Първо, че е двадесето юбилейно издание на изключително успешните експозиции на открито - на решетките на Люксембургската градина, които горната камара на френския парламент организира и които привличат традиционно огромен интерес. И второ - с множествеността на авторите. Няма един артист, който да създаде 27 образа. Авторството е не артистично, а политическо - всички национални парламенти са поканени да представят своите страни с няколко фотографии.

Как изглежда България? Отгатнахте - Рилският манастир, както и една нива, допълнена със снимка на парламент. Има и още една фотография, но за нея - като му дойде времето.

Рилският манастир е тачено и обичано място. Трудно ще се намери българин, който никога да не го е посетил. Мнозина са тези, които са свързали с него силните моменти в своя живот - сватби, кръщенета, безчет са тези, които го показват на гости, приятели... Ходим там и за молитва, и за култура, и за оставящ следи отдих... Не това оживено средище на духовност ни показва фотографията. Авторите са избрали друго - две фигури на монаси с калимаявки и раса. Посланието е религиозно, православието е представено като „ортодоксалност“, в чистотата на безвреметова сакрално място. Излъчването е повече като от Атон, от изолиралата се от времето вяра. Няма радостното преоткриване на религията в свобода, няма оживена глъчка на множество вярващи. Важни за авторите са не изповядващите, а проповядващите, не миряните, а църквата, не хората, а институцията.

Други страни също са избрали религиозни храмове, но те невинаги са на религията на мнозинството. Чехия показва синагога - втората най-голяма в Европа, а коментарът отвежда към разнообразните културни събития, които я оживяват днес. Испания също е избрала силен символ - джамията катедрала в Кордоба, събрала в едно пластове на времето и на различните култури, сътворили културната тъкан.

Повечето страни са се представили чрез своите граждани.

Тези граждани правят най-разнообразни неща. Най-често правят историята - като двата милиона естонци, литовци, латвийци, които образуват „Балтийския път“ - 600 километра жива верига през трите страни на 23 август 1989 г. в навечерието на германско-съветския пакт. 50 години съветска власт не са унищожили стремежа за независимост и силата на мирния граждански протест. Една жива верига като ярка илюстрация колко жилаво е балтийското гражданско общество, колко достойна е днешната независимост.

Тези граждани понякога са герои. Един мъж предизвиква с разголени гърди съветски танк в Словакия през 1968 г. В Чехия гражданите са по улиците на Пражката пролет, в Унгария също - при въстанието от 1956 г. Славни моменти - танковете могат да смажат хората, не и възжеланието за свобода. А европейска идентичност се гради от свободни хора. Понякога гражданите, правещи история, имат симпатичното лице на момченцето, което с чук и страст руши Берлинската стена. Гражданите,

те не само правят история, но и живеят в нея

като датчаните, които жизнерадостно правят гимнастика и се гордеят, че са обогатили с нея европейската физическа култура още от XIX век.

Друг път правят любов - самолетна снимка ни показва впечатляващото множество на гей парада в Берлин. Всяка година след 1989 г. за няколко дни новата столица на нова Германия е столица на различието, толерантността и празника.

Малкият естонски народ също произвежда впечатляващи множества, които залите не побират и концертите са на открито. Само много и заедно за и с песен заслужават своето прозвище „пеещият народ“.

Ако нещо може да събере толкова гърци на площадите, това е по-рядко музиката, а по-често политиката. Огромното множество пред парламента носи ясното послание, че страната, дала на света демокрацията, днес е и парламентарна република, но и активно гражданство, че агората не се е преместила, не се е превърнала в трибуна за избрани, а е останала място за всички. Вибриращата радост и гордост струи и от фотоса с гръцката олимпиада.

Не само Гърция носи в политическата си памет пластовете на времето. За един от своите образи Финландия е избрала снимка от 1907 г. на първите жени - народни представители.

Гражданите понякога са учени, понякога - политици. Белгия се е спрала на най-великите европейски физици, които събира в началото на XX в., за да очертаят насоките на своята наука и на знанието през новия век.

Има и политици - един словенски и друг австрийски, които прерязват телените жици между своите страни през 1989 г., за да предизвестят епохата на Европа без граници. Редица страни са отдали почит и на политиците, подписали европейските договори, жалониращи изграждането на ЕС.

Великото съжителства с шеговитото и игровото. Белгия се гордее, че е дала на света незабравимия анимационен герой Тентен.

Изкуството - предвидимо - е едно от лицата на европейските идентичности. Именно то успява най-синкретично да вплете национално и европейско. Румъния ни показва Тристан Зара - един от създателите на дадаизма. Можем ли да мислим за Швеция без Ингрид Бергман - шведите убедено дават отрицателен отговор.

Изкуството е най-убедително в производството на ярки и положителни личности.

На другия полюс е политиката. Малко са страните, които са избрали да се идентифицират със свой политик като Лех Валенса в Гданск през 1980 г.

Една страна е избрала личност от религията. Няма загадка - страната е Полша, а личността - папа Йоан-Павел II. Европа продължава да спори доколко религията е неизменна част на нейната идентичност. Според едни - не можем да разберем нито западния индивидуализъм, нито основите на европейската култура без християнството. Според други - Европа е отворена за среща и диалог на религиите.

Европа мисли за себе си чрез своите гении, духовни лидери, визионери, но преди всичко чрез своите граждани. Само България си няма граждани - в никакъв смисъл на думата.

Тя е представена чрез един селянин, който коси. Не се размечтавайте, скъпи съграждани, няма да потънете в пасторален уют и екологична идилия. Един проснат на преден план найлон веднага въвежда в безсмислен и грозен безпорядък. Заглавието също категорично отхвърля лирични интерпретации - „Комбайн“. Понеже не отправя към образ, то очевидно отправя към създателя му и неговите/нейните фрустрации от недоосъществената индустриализация. И Р. Магрит рисува лула и пише отдолу „Това не е лула“ или рисува яйце, а заглавието е „Акация“. Кураторите очевидно не са могли да отнесат родната фотография нито към висините на игрите между образ и текст в съвременното изкуство, нито към дълбините на психоанализата и прозаично са превели заглавието като „Косач“.

Селското стопанство присъства и в други образи. То може да носи и провокативно политическо послание като овцете в центъра на Мадрид. А може да бъде синоним на екология, природа, красота като в ирландския постер, където пасището е добре и красиво оградено, зеленина и морска синева се сливат в красив декор, а коментарът гордо допълва всичко.

Коментарът под нашия постер повече обърква, отколкото обяснява - хем земеделието е важно, хем е недоразвито. Европейският данъкоплатец остава с твърдото убеждение, че многото милиони по САПАРД не са изминали дългия път до средновековното ни земеделие. Дано европейските чиновници да не направят извода, че този път е толкова безнадежден, че няма защо да пробват с нови милиони.

Какво имаме, щом нямаме граждани? Не е за вярване, но това е презастроеното ни Черноморие - Слънчев бряг с билдинги, без пространство и зеленина.

Впечатляващо е

колко много Европа има в образите,

а в нашите - почти напълно липсва. Много от авторите са избрали и мостове - Нови мост в Братислава, Елизабетинския в Будапеща, мостът в Ротердам с гордото име Еразмус или в Порто - Дон Луис I. Мостове и в буквалния, и в преносния смисъл като джамията катедрала в Кордоба, връзка между две религии, две цивилизации, два вида памет, две идентичности...

Да се сътворим и изразим като европейци - тази вдъхновяваща задача все още предстои.